

FORUM ZAINTERESIRANE JAVNOSTI (Bovec, 19. 11. 2024)

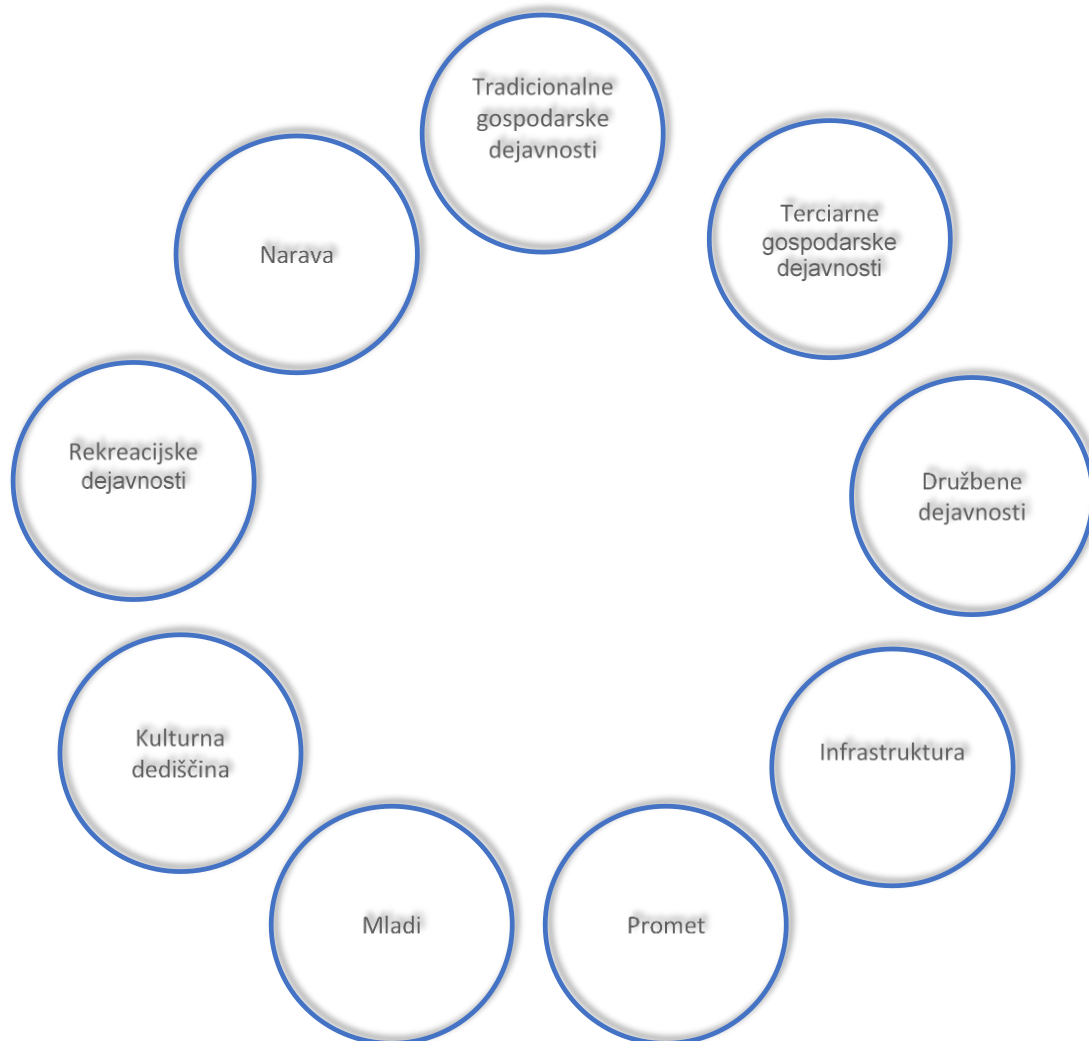
gradivo k 4. točki dnevnega reda

NAČRT UPRAVLJANJA TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA 2026-2035

Moderirana razprava

Povzetek

Forum je namenjen pridobivanju predlogov, idej in priporočil za vključitev v 10-letni načrt upravljanja Triglavskega narodnega parka za obdobje 2026-2035 in temu bo namenjena moderirana razprava, ki bo potekala po različnih tematskih omizjih, in sicer:

Tematska omizja bodo glede na število udeležencev in zanimanje za posamezno temo ustrezno prilagojena.

1. NARAVA

Uvod:

Ohranjanje ekosistemov in naravnih procesov, naravnih vrednot, pestrosti habitatov živalskih in rastlinskih vrst ter krajinskih značilnosti so prednostni cilji upravljanja narodnega parka. Triglavski narodni park je zagotovo eno najbolj ohranjenih naravnih okolij v državi, kar je med drugim prepoznano tudi na širši, mednarodni ravni. Stalnost naravnega okolja je relativna, saj je podvrženo spremembam zaradi različnih naravnih procesov, vpliv katerih je še dodatno izrazit v zadnjih letih kot posledica sprememb v podnebjju. Na stanje ohranjenosti narave močno vpliva tudi človek z različnimi dejavnostmi, ki so v primeru tradicionalnih dejavnosti lahko ključnega pomena za vzdrževanje visoke biotske pestrosti, zopet druge pa predstavljajo pritiske na prostoživeče vrste in habitate, katerih negativne učinke se lahko omili le s prilagajanjem ali celo omejevanjem rabe.

Izhodišča:

- Relativnost pojma ohranjena narava, ki je podvržena nenehnim spremembam in pogosto vrednotena z očmi posameznika s primerjavo v kratkih časovnih obdobjih, želeno stanje je zato nedorečeno.
- Pomembnost spoštovanja z ZTNP-1 predpisanih varstvenih režimov in podrobnejših ureditev v NU TNP za dolgoročno ohranjanje narave narodnega parka.
- Pomembnost spodbujanja in stalne podpore znanstvenoraziskovalnim aktivnostim za dobro poznavanje stanja vrst in njihovega življenjskega okolja, ki je nujno izhodišče za pravočasno in pravilno ukrepanje.
- Vprašanje izključne odgovornosti naravovarstvene stroke pri ohranjanju narave v primerih, ko potrebne naloge presegajo njene pristojnosti in se lahko izvedejo le z aktivnim vključevanjem drugih sektorjev.
- Varstveni in razvojni izzivi postopnega opuščanja nekaterih tradicionalnih gospodarskih dejavnosti, kot je na primer ekstenzivno kmetijstvo.
- Razvrednotenje nekaterih gozdov v narodnem parku kot posledica različnih vremenskih ujm in širjenja podlubnikov, kar poslabšuje njihovo primernost za vrste, vezane na gozdni prostor.
- Problematika stanja nekaterih jezerskih ekosistemov, ki se poleg pritiskov preteklih človekovih ravnanj soočajo s posledicami sprememb podnebjja.
- Stalna prisotnost velikih zveri v narodnem parku, ki povečuje tveganja za porast konfliktnih dogodkov.
- Zviševanje ravni pritiska na naravo zaradi naraščajočega obsega obiskovanja narodnega parka.
- Zahtevnost zagotavljanja učinkovitega nadzora v naravi.

2. TRADICIONALNE GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Uvod:

Kmetijstvo

Zaradi območij z omejenimi dejavniki za kmetijstvo, gre na območju narodnega parka v veliki večini za ekstenziven način rabe kmetijskih zemljišč. Splošna proizvodna sposobnost kmetij je zato manjša s čimer se zmanjšuje tudi njihova konkurenčnost. Naravnogeografske razmere na območje TNP za kmetijstvo niso idealne. Zlasti zaradi razgibanega reliefa in klimatskih razmer. Kmetijstvo se je prilagodilo na dane razmere s tem, da se usmerja večinoma v živinorejo in ekstenzivno rabo kmetijskih zemljišč.

Gozdarstvo

Izvajanje gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih ukrepov v gospodarskih gozdovih otežuje velika lastniška razdrobljenost zasebnih gozdov. Površine kar polovice parcel ne presegajo 1 ha, kar štiri

petine zasebnih posesti pa je manjših od 5 ha. Država je lastnica le slabe četrte gozdov. Več kot polovica gozdov v narodnem parku je v zasebni lasti.

Polovica gozdov narodnega parka je vključena v kategorijo gozdov s posebnim namenom, v katerih so gozdnogospodarski ukrepi dovoljeni in s katerimi se aktivno gospodari.

Lovstvo

Območje narodnega parka je razdeljeno na Triglavsko in Gorenjsko lovsko upravljavsko območje, ki vključujeta dve lovišči s posebnim namenom (v nadaljnjem besedilu: LPN) Triglav in Prodi Razor in lovišča 13 lovskih družin, katerih območja vsaj deloma segajo tudi v narodni park.

Lov v prvem varstvenem območju ni dovoljen, razen v izjemnih primerih, v katerih se ukrepi natančneje opredelijo v letnem lovskoupravljavskem načrtu. V drugem in tretjem varstvenem območju je lov dovoljen in načrtovan. Izvaja se skladno z desetletnimi in letnimi lovskoupravljavskimi načrti.

Izhodišča:

1. Kmetijstvo je daleč najpomembnejša tradicionalna gospodarska dejavnost na območju narodnega parka.
2. Raba kmetijskih zemljišč je bistvenega pomena tudi v luči naravovarstva in turizma kot najpomembnejše novejših gospodarskih dejavnosti.
3. JZTNP na podlagi ZTNP-1 v zadnjih letih sofinancira različne ukrepe z namenom ohranjanja trajnostnega kmetijstva in podpore sistemu znaka kakovosti Triglavskega narodnega parka.
4. Skladno s spremembami evropskega pravnega reda v povezavi s shemami državnih pomoči se za naslednje obdobje pripravlja nov pravilnik o pomoči za ohranjanje kmetijstva in podeželja na območju TNP.
5. Število konfliktnih situacij zaradi prisotnosti velikih zveri se ne zmanjšuje.
6. Povečujejo se škode zaradi številčnosti lovne divjadi (jelenjad, divji prašič).

Pri dosedanjih razpisih iz področij tradicionalnih gospodarskih dejavnosti smo skladno s sedaj veljavnim pravilnikom zasledovali naslednje cilje:

- ohranjanje planinskega pašništva kot tradicionalne rabe kmetijskih zemljišč, s čimer se ohranja za to območje značilne krajine,
- ohranjanje avtohtonih pasem domačih živali,
- ohranjanje in razvoj trajnostne pridelave in predelave kakovostnih kmetijskih proizvodov kmetij,
- razvoj trajnostnega turizma pri nosilcih znaka kakovosti TNP,
- podpora manjšim kmetijam in kmetijam, ki so nosilci znaka kakovosti TNP.

3. TERCIARNE GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Terciarne dejavnosti (večinsko storitvene dejavnosti), kot so turizem, eko turizem, gostinstvo, filmske in fotografske produkcije, tržne športno-rekreacijske in tehnološke dejavnosti ter organizacije prireditelj predstavljajo enega ključnih dejavnikov, ki vplivajo na ohranjanje naravnih vrednot, kulturne dediščine in kakovost življenja lokalnega prebivalstva in med njimi izstopa turizem.

Izhodišča:

Kratek statistični pregled

1. Trendi na področju turizma
2. Skupnost Julijske Alpe
3. Ključni razvojni problemi turizma

1. Kratek statistični pregled 2010 – 2023

V zadnjem desetletju je opazen velik porast števila prenočitev, prihodov, namestitvenih kapacitet in obiska v parku.

Leta 2023 je bilo na območju občin s površino v Triglavskem narodnem parku, t.i. parkovnih lokalnih skupnosti (PLS) registriranih 3.224 nastanitvenih objektov (AJPES). Leta 2010 je bilo na območju PLS registriranih 175 nastanitvenih objektov. Na območju PLS je bilo leta 2023 skupno 47.206 ležišč, kar je 89% več kot leta 2010 (24.920 ležišč).

Število prihodov se je iz leta 2010, ko je bilo zabeleženih 579.545 prihodov, do leta 2023 povečalo za 161 %, in sicer na 1.511.139.

Število nočitev je iz leta 2010 do leta 2023 raslo za 143 %, iz 1.606.398 v letu na 3.911.445. Približno 80% vseh prenočitev ustvarijo tuji gosti. Prevladuje izrazita sezonskost, saj je skoraj 50% vseh nočitev izvedenih v dveh poletnih mesecih.

Turisti so na območju PLS v letu 2023 povprečno bivali 2,6 dni (leta 2010 povprečno 2,8 dni).

2. Trendi na področju turizma

Trendi turističnega povpraševanja, obiska in prostočasnih dejavnosti izkazujejo povečano turistično povpraševanje in posledično obisk narodnega parka. Pričakovati je naraščanje obiska v poletnem in zimskem času, širjenje dejavnosti s »tradicionalnih« območij tudi na manj obiskana območja narodnega parka, pojavljanje novih oblik dejavnosti z novimi priložnostmi za razvoj obiska in turizma, vendar tudi z novimi grožnjami/pritiski na naravo. Večji obisk in spremenjena pričakovanja turistov in obiskovalcev bodo zahtevali tudi nadaljnje (ponekod že uvedene) spremembe turistične ponudbe, tako po obsegu še bolj pa po kakovosti. Veliko večja bodo tudi pričakovanja turistov in obiskovalcev pri skrbi za varovanje okolja, narave in kulturne dediščine.

3. Skupnost Julijske Alpe in sodelovanje z upravljavcem Triglavskega narodnega parka

Na območju Julijskih Alp že več kot 30 let uspešno deluje Skupnost Julijske Alpe. Na podlagi uspešnega sodelovanja v preteklosti ter usmeritev iz NU TNP 2016-2025 – nadgradnja sodelovanja v okviru Skupnosti Julijske Alpe z razvijanjem zelenih turističnih produktov in njihovo promocijo – je JZ TNP v letu 2015 deležnike s področja turističnega gospodarstva povabil k skupnemu sodelovanju in načrtovanju razvoja trajnostnega turizma na območju Julijskih Alp, ki prioritarno upošteva varstvene cilje zavarovanega območja TNP. V letih 2015-2017 je bila ena izmed osrednjih aktivnosti skupnosti Julijske Alpe **priprava Razvojnega načrta biosfernega območja Julijske Alpe kot trajnostne turistične destinacije. Dokument je bil noveliran v obdobju 2020-2022.**

Skupni izziv vseh partnerjev Skupnosti Julijske Alpe je vzpostaviti vzorčno destinacijo, kjer je turizem poleg drugih panog eden izmed generatorjev trajnostnega razvoja, ključnega za skladno harmonijo med človekom in naravo. **Razvojni načrt Biosfernega območja Julijske Alpe kot trajnostne turistične destinacije postavlja trdne temelje za trajnostni razvoj območja, predvsem trajnostni razvoj turizma.** Poleg skupnih produktov, promocije in trženja vključuje tudi aktivnosti na področju dvigovanja ozaveščenja o pomenu varovanja narave in ohranjanja kulturne dediščine, trajnostne mobilnosti in lokalnega razvoja na področju turizma. Postavlja temelje za skupno upravljanje destinacije in osnovo za pripravo vsebin za prijavo na razpise EU skladov in drugih podobnih razpisov.

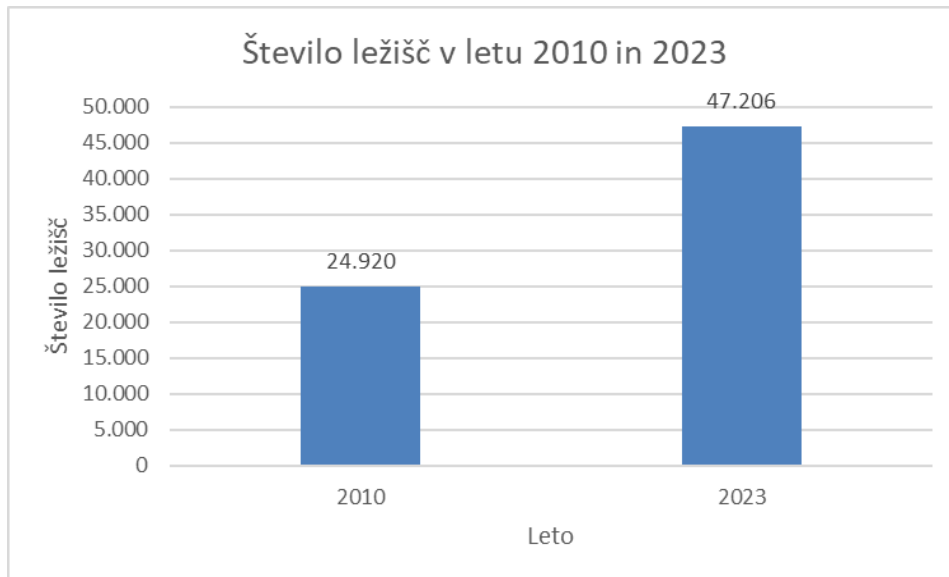
4. Ključni razvojni problemi turizma v Triglavskem narodnem parku so:

- neugodna demografska struktura in pomanjkanje ustreznih človeških virov v turizmu,
- izrazita sezonskost turizma in obiska,
- preobremenjenost planinskih koč
- marsikje še neustrezna infrastruktura (neobstoj kakovostne, varne in celoletne cestne povezave,
- slabo urejena in vzdrževana kolesarska infrastruktura,
- slabo razvit širokopasovni dostop do svetovnega spleta v naseljih na območju TNP
- skromna ali motena je osnovna preskrba – vaške trgovine,
- neurejen promet in slabo razvit javni prevoz,

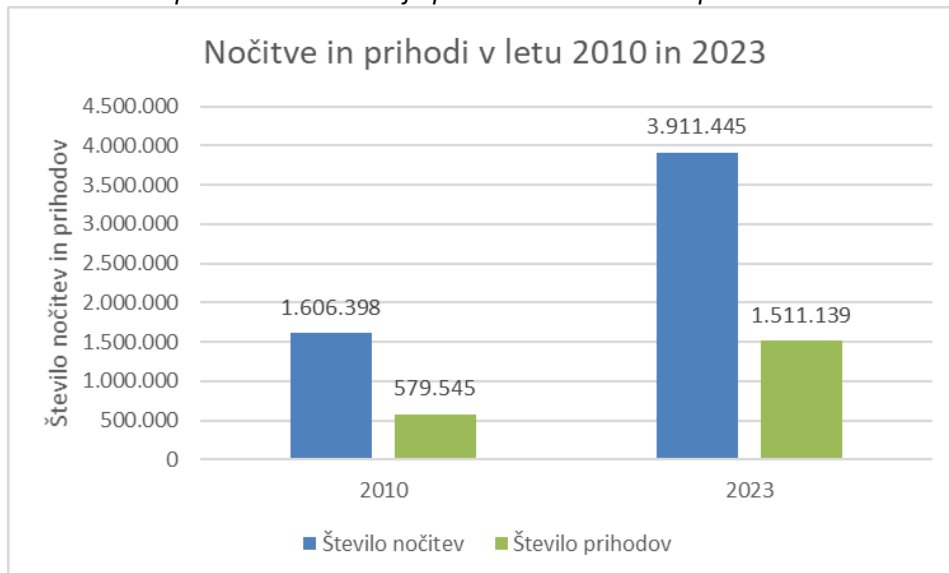
- premajhna ozaveščenost ponudnikov in obiskovalcev o pomenu ohranjanja narave in kulturne dediščine.

Turistični kazalniki kažejo močno rast (z izjemo 2020), vendar so zaskrbljujoči drugi kazalniki: demografska ogroženost območja z 2,5-odstotnim padcem števila prebivalcev med letoma 2008 in 2019 ter močan upad števila samozaposlenih kmetov.

Graf 1: Število ležišč na območju parkovnih lokalnih skupnosti v letu 2010 in 2023

Graf 2: Število nočitev in prihodov na območju parkovnih lokalnih skupnosti v letu 2010 in 2023

Poleg obiskovalcev, ki na območju prenočijo, velik delež predstavljajo enodnevni obiskovalci območja narodnega parka.

4. DRUŽBENE DEJAVNOSTI

Uvodna predstavitev in izhodišča:

Družbene dejavnosti so negospodarske dejavnosti, ki zajemajo veliko različnih področij. Poleg zdravstva, šolstva in socialnega varstva obstaja širok spekter drugih družbenih dejavnosti, ki prispevajo k dobrobiti prebivalcev in razvoju skupnosti. Te dejavnosti pomagajo krepiti družbene vezi, spodbujajo kulturni in športni razvoj ter prispevajo k splošnemu dobremu počutju prebivalcev.

Družbene dejavnosti so:

1. Zdravstvena dejavnost in socialno varstvo: javne zdravstvene službe, brezplačna pravna pomoč, brezplačna pravna pomoč, denarne pomoči, pomoč družini na domu
2. Dejavnost vzgoje in izobraževanja: vrtci in šole, organizacija šolskih prevozov
3. Kulturne dejavnosti: v organizaciji kulturnih društev ali lokalnih kulturnih in turističnih organizacij: tradicionalne prireditve, gledališke predstave, festivali, koncerti, razstave in kulturni dogodki v knjižnicah.
4. Športne in rekreativne dejavnosti: lokalna športna društva in zunanji organizatorji: fitnes centri, športni parki in trim steze, razni organizirani športni dogodki in tekmovanja.
5. Prostovoljne in humanitarne dejavnosti: različna lokalna prostovoljna društva, humanitarne akcije z zbiranjem sredstev, donacij, pomoč socialno ogroženim.
6. Okoljske in naravovarstvene dejavnosti: razne ekološke iniciative kot so čistilne akcije, delavnice o trajnostnem razvoju, organiziranje izletov, izobraževalnih programov in aktivnosti s strani društev, nevladnih organizacij ali zavarovanih območij narave.
7. Kulturna dediščina in turizem: razni projekti obnove zgodovinskih stavb, organizacija tradicionalnih prireditev in delavnic, ki promovirajo kulturno dediščino, turistična vodenja, organizacija turističnih prireditev in festivalov.
8. Zabavne in družabne dejavnosti: plesni večeri, tematske zabave, festivali in sejmi.
9. Izobraževalne in raziskovalne dejavnosti: tečajji in delavnice, javna predavanja in seminarji, ki jih organizirajo različni organizatorji (Ljudska univerza, razvojne agencije, inštituti in raziskovalni centri)
10. Mladi in mladinske dejavnosti: zagotovitev prostorov za druženje, izobraževalne in kulturne aktivnosti, organizacija taborov, izletov in drugih aktivnosti za mlade predvsem s strani skavtov/tabornikov in župnij.
11. Starejši občani: vse aktivnosti, ki se tičejo starejših od dnevnih centrov, organizacije izletov in delavnic zanje, vključevaje starejših v različne aktivnosti in projekte.
12. Digitalne in tehnološke dejavnosti: podpora start-up podjetjem, organiziranje delavnic in izobraževanj na področju tehnologije s strani tehnoloških parkov, tekmovanja in srečanja za razvijalce in tehnološke navdušence.

Za našete dejavnosti skrbijo in jih spodbujajo občine v povezavi z javnimi zavodi in raznimi društvi. Izvajajo naloge v zvezi s financiranjem programov javnih zavodov in drugih nosilcev programov, vodijo postopke in pripravljajo odločbe (razpisi za sofinanciranje društev, občinske štipendije, nagrade za »talente« na področju podeljevanja koncesij s področja družbenih dejavnosti, organizacija in financiranje šolskih prevozov, naloge v zvezi z obveznim zdravstvenim zavarovanjem za občane brez prejemkov, ...).

Na območju narodnega parka so najbolj podprte in razvite naslednje tri družbene dejavnosti: šolstvo, zdravstvo in socialno varstvo.

Vse parkovne občine (Bled, Bohinj, Bovec, Gorje, Jesenice, Kranjska Gora, Kobarid in Tolmin) se ukvarjajo z naslednjimi družbenimi dejavnostmi: sociala, zdravje, predšolska vzgoja in izobraževanje, šport in kultura. Občine so dejavne tudi na področju, povezanem s starejšimi: e-oskrba, prostofer, dejavnosti za starejše, pomoč na domu in dnevno varstvo, pomoč za starejše.

5. INFRASTRUKTURA

Komunalna infrastruktura (oskrba s pitno vodo, ravnanje z odpadno vodo, ravnanje z odpadki), energetska infrastruktura, telekomunikacijska infrastruktura, vodna infrastruktura (vodni objekti, naprave ali ureditve)¹

Komunalna infrastruktura

Javno vodovodno omrežje oskrbuje nekaj več kot polovico prebivalcev narodnega parka, ostali se s pitno vodo oskrbujejo iz lastnega zajetja. Vodni viri, ki oskrbujejo javna vodovodna omrežja, so varovani z režimi na vodovarstvenih območjih, ki pa jih določajo (zastareli) občinski odloki. Nekatera zajetja v narodnem parku oskrbujejo tudi številne prebivalce izven narodnega parka. Poraba pitne vode in s tem količina odpadne vode se izrazito povečata v poletni turistični sezoni, še zlasti v turističnih naseljih, planinskih kočah, kampih.

Javna kanalizacijska omrežja so zgrajena v strnjenih naseljih narodnega parka, odpadno vodo pa vodijo na male komunalne čistilne naprave. Iz objektov, ki niso priključeni na javno kanalizacijo, se odpadne vode odvajajo večinoma v pretočne greznice, manjši delež je malih komunalnih čistilnih naprav. Slednje morajo z zmogljivostjo in izbrano tehnologijo čiščenja ustrezati specifičnosti območja. Zbiranje in odvoz komunalnih odpadkov zagotavljajo izvajalci gospodarske javne službe. Deponije za odlaganje odpadkov so zunaj območja narodnega parka.

Izzivi:

Občinski odloki o vodovarstvenih območjih so zastareli. Nekatera poselitvena območja potrebujejo količinsko in kakovostno ustrežnejši vir pitne vode.

Količina in kakovost čiščene odpadne vode predvsem v času glavne turistične sezone nista ustrezni in pomembno vplivata na ekološko stanje vodnih ekosistemov, predvsem vodotokov, visokogorskih jezer in podzemnih voda. Zagotavljanje ustreznega čiščenja odpadne vode na planinskih kočah je zelo zahtevno.

Energetska infrastruktura

V narodnem parku je oskrba poselitvenih jeder z električno energijo zanesljiva in relativno kakovostna. Težave so pri posameznih odjemalcih zaradi večje oddaljenosti in manjše razpoložljive moči transformatorskih postaj. V narodnem parku ni proizvodnje energije, razen v manjšem obsegu izkoriščanja vodotokov (male vodne elektrarne), ki morajo zagotavljati ustrezen ekološki pretok (Qes) in prehodnost vodotoka (ribje steze). Raba drugih vrst obnovljivih virov energije (lesna biomasa, sončna geotermalna, vetrna energija), je omejena in namenjena le oskrbi posamičnih objektov. Energetska politika, ki spodbuja rabo obnovljivih virov energije in samooskrbo, povečuje število sončnih elektrarn in geotermalnih vrtin.

Izzivi:

Pri objektih za izkoriščanje obnovljivih virov energije (voda, veter in sonce), je zlasti vprašljiva njihova umestitev v prostor. Energetska oskrba planinskih koč z uporabo agregatov obremenjuje okolje s hrupom in emisijami – transport in skladiščenje goriva pomenita potencialno nevarnost za izlitje v tla in podzemno vodo.

Telekomunikacijska infrastruktura

Telekomunikacijski sistemi prebivalcem in podjetjem v narodnem parku zagotavljajo povezanost ter široko uporabo različnih digitalnih vsebin in storitev, kar omogoča nova znanja in priložnosti za delo na domu ter povečuje učinkovitost. Vendar je opremljenost naselij s stacionarnim telefonskim omrežjem, širokopasovno tehnologijo in pokritostjo z radijskim in televizijskim signalom v narodnem parku bistveno slabša kot v drugih območjih v državi. Obstoječa omrežja so vezana le na strnjena

---

¹ Posamezno gospodarsko javno infrastrukturo upravljajo državne in lokalne gospodarske javne službe.

naselja v dolinah. Veliko naselij je opredeljenih kot »bele lise«, to je kot območja, na katerih širokopasovni priključki niso mogoči. Razpršena poselitve ter reliefne ovire so omejitve, zaradi katerih je brezžične telekomunikacijske sisteme smiselno razvijati prek radiodifuzijskih oddajnikov, antenskih postaj s čim večjo prostorsko pokritostjo.

Izzivi:

Slaba opremljenost s telekomunikacijsko infrastrukturo otežuje življenje in delo v narodnem parku. Vidna motnja v prostoru so trase vodov ter bazne postaje mobilne telefonije in radiotelevizijskih oddajnikov, ki so postavljene na reliefno in vidno izpostavljenih lokacijah.

Vodna infrastruktura

Upravljanje voda v narodnem parku zagotavlja ohranjanje dobrega stanja voda z vidika količin in kakovosti ter tudi z vidika ohranjanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti. Vodotoki in povirja se prepustijo naravnim procesom, če se s tem ne poveča ogroženosti. Pri urejanju vodotokov se posebna pozornost nameni uporabi ustreznih hidrotehničnih pripomočkov in gradiv. Naplavine se odzemajo izključno zaradi urejanja voda v okviru izvajanja javne službe vzdrževanja vodnih in priobalnih zemljišč.

Izzivi:

Zaradi varstva pred škodljivim delovanjem voda na hudourniških vodotokih se ponekod zahtevajo grobi, togi posegi na vodna in priobalna zemljišča.

6. PROMET

Uvod:

Območje narodnega parka je dostopno s prometnicami in povezano s prometnim omrežjem na ravni države ter severne Primorske in Gorenjske. Državno in lokalno cestno omrežje dopolnjujejo tudi gozdne ceste, na delu katerih poteka tudi javni promet. Večina večjih parkirišč je urejenih znotraj območij strnjene poselitve, manjša pa tudi v alpskih dolinah ter ob pomembnejših naravnih vrednotah in objektih kulturne dediščine. Urejenost državnih cest z avtobusnimi postajališči ne sledi potrebam javnega potniškega prometa. Slabša od cest za motorna vozila je urejenost s kolesarskimi potmi.

Nad narodnim parkom in Julijskimi Alpami se odvijajo številne zvrsti zračnega prometa, kar je povezano z bližino športnih letališč v Lescah in Bovcu ter atraktivnostjo alpskega prostora.

Prometne obremenitve preko leta nihajo (v poletnih mesecih se promet tudi do trikrat poveča glede na preostali del leta), prav tako je v povezavi z obiskovanjem narodnega parka opazen trend povečanja individualnega prometa.

Izpostaviti je potrebno tudi slabo pokritost območja narodnega parka in Julijskih Alp z javnim potniškim prometom ter okoljsko in varnostno problematiko motorističnega prometa.

Izhodišča:

- prebivalcem in obiskovalcem narodnega parka se z urejeno cestno infrastrukturo zagotavlja ustrezna dostopnost območij,
- cestna infrastruktura mora zagotavljati ustrezno pretočnost in varnost,
- prometni režim na najbolj obremenjenih cestah (območje bohinjske jezerske sklede, Pokljuka, dolina Vrata, Vršič, Mangrsko sedlo, alpske doline ter posamezne s cestami dostopne planine),
- aktivnosti trajnostne mobilnosti (spodbujanje javnega potniškega prometa) in ukrepi umirjanja prometa,
- omejevanje motornega prometa na gozdnih prometnicah in cestah v stranskih alpskih dolinah,

- motorni zračni promet (predvsem turistični/panoramski leti) z vedno večjim številom letov, hrupom, nizkim preletavanjem nad terenom) povzroča obremenitve okolja s hrupom, vznemirja živali in slabša kakovost bivalnega okolja in doživljanja obiskovalcev narodnega parka.

Izzivi:

- zagotavljanje varne in pretočne cestne infrastrukture do naselij s stalno poselitvijo v narodnem parku,
- uresničevanje načrtov izvajanje trajnostne mobilnosti (oblike javnega prevoza, e-vozila, ureditev izhodiščnih parkirišč – koncept P + R, spodbujanje ureditev in uporabe kolesarskih in peš poti ...),
- aktivnosti umirjanja prometa v narodnem parku, vključno z omejitvami rabe cest v najbolj obremenjenih in ranljivih območjih ter izvajanje učinkovitejšega nadzora,
- usmerjanje dejavnosti športnih letališč oziroma zračnega prometa (vključno z jadralnim padalstvom in brezpilotnimi letalniki) tako, da ne bodo moteče za domače prebivalstvo in obiskovalce,
- pomen informiranja, izobraževanja, ozaveščanja v procesu uveljavljanja trajnostne mobilnosti.

7. MLADI

Uvod:

Mladi so izjemno pomemben del narodnega parka, saj predstavljajo prihodnje varuhe narave, ki bodo skozi svoje vrednote in dejanja neposredno vplivali na stanje našega okolja. Kadar mladi razumejo pomen ohranjanja narave, se razvije globoko spoštovanje do okolja in želja po aktivnem varovanju naravnih vrednot.

Mladi v parku se pogosto srečujejo z omejenimi možnostmi za kakovostno infrastrukturo, kot so javni prevoz, dostop do zdravstvene oskrbe in kulturnih ter drugih dejavnosti. Oddaljenost od večjih urbanih središč lahko vpliva na njihovo vsakodnevno življenje in možnosti za osebni razvoj. Mladi, ki živijo ali delujejo na območju Triglavskega narodnega parka, se soočajo s številnimi izzivi, ki lahko vplivajo na njihovo odločitve, ali bodo ostali v tem območju ali se preselili drugam.

Izhodišča – teme:

Prihodnost v parku – življenje, delo in povezanost z naravo

Trenutni pogoji za dolgoročno življenje in delo v parku pogosto niso dovolj privlačni ali dostopni, kar omejuje možnosti mladih za tesnejšo povezanost z naravo in lokalnim okoljem. Obstaja potreba po izboljšanju delovnih in življenjskih pogojev, ki bi mladim omogočili izpolnitev poklicnih ciljev, možen razvoj sonaravnega podjetništva ...

Dostop do stanovanj in infrastrukture

Dostopnost stanovanj v parku je omejena, kar otežuje mladim, da bi ostali, delali in živeli v lokalnem okolju. Poleg tega je kakovost življenja odvisna od ustrezne infrastrukture, kot so dostopnost (ceste, javni promet ...), zdravstvene storitve, ter možnosti za športne in kulturne aktivnosti, ki so pogosto premalo razvite ali neustrezno prilagojene potrebam mladih.

Turizem in trajnost

Turizem v parku ima lahko močan vpliv na kakovost življenja lokalnih prebivalcev in naravno okolje. Potreba po trajnostnem razvoju turizma, ki bi zmanjšal negativne vplive na lokalno skupnost in okolje, postaja vse bolj izrazita. Trajnostne prakse bi lahko prispevale k dolgoročnemu ohranjanju naravnih vrednot in kulturne dediščine parka. Mladi lahko prispevajo svojo videnje turizma in so nasledniki vključevanja trajnostnih praks.

Izobraževanje in ozaveščanje

Trenutno obstaja malo možnosti za vključitev mladih v izobraževalne programe, usmerjene v varovanje narave in ozaveščanje. Večje vključevanje mladih v naravovarstvene projekte bi lahko

imelo pozitiven učinek na ohranjanje parka, hkrati pa omogočilo mladim, da prevzamejo vlogo ambasadorjev trajnostnega razvoja.

Družabni in skupnostni projekti

V parku primanjkuje programov, ki bi spodbujali druženje in medsebojno podporo med mladimi. Možnosti za družabne dogodke in skupnostne projekte so omejene, kar vpliva na povezanost med mladimi v parku ter omejuje priložnosti za sodelovanje z vrstniki iz sosednjih skupnosti.

Vizija za prihodnost naravnega okolja

Mladi imajo pred sabo izziv, kako ohraniti in izboljšati naravno okolje v prihodnjih desetletjih. Park potrebuje jasno strategijo, ki bo omogočila uravnotežen razvoj ter varovanje naravnih vrednot, obenem pa zagotavljala prostor za aktivno vlogo mladih pri izboljšanju okoljevarstvenih praks in trajnostnem razvoju.

Dodatne tematike

Poleg zgoraj naštetih izzivov obstajajo tudi druga pomembna področja, ki zahtevajo več pozornosti.

8. KULTURNA DEDIŠČINA

Uvod:

Eden od osnovnih ciljev in namenov narodnega parka je ohranjanje izjemnosti naravnih, kulturnih, krajinskih in duhovnih vrednot ter ohranjanje kakovosti in pestrosti krajin ter kulturne dediščine in kulturnih spomenikov. Ohranjanje kulturne dediščine je eden od petih upravljaljskih področij, opredeljenih v obstoječem Načrtu upravljanja TNP (področje B).

Izhodišča:

Nepremična kulturna dediščina so posamezne nepremičnine ali njihovi deli z vrednotami dediščine ali območja dediščine. Dejavnost javne službe varstva nepremične kulturne dediščine v Sloveniji izvaja Zavod za varstvo kulturne dediščine, območje Triglavskega narodnega parka sodi v pristojnost območnih enot Kranj in Nova Gorica.

V Register nepremične kulturne dediščine je vpisanih 398 enot. Med njimi je tudi celotno območje narodnega parka, ki je vpisano kot samostojna enota dediščine (zvrst: kulturna krajina) *Julijske Alpe – Triglavski narodni park*. Med nepremično kult. ded. so v narodnem parku *4 kulturni spomeniki državnega pomena*² in *41 kulturnih spomenikov lokalnega pomena*.

Najbolj prepoznavne so **kulturne krajine**, ki so izrazito kmetijske, med njimi izstopajo planine (kar 60 jih je vpisanih v Register) ter **zgodovinske krajine** (Rombon in Krnsko predgorje), zaznamovane z dogodki in ostalinami Soške fronte. Avtentične so tudi **stavbe** – v posoškem delu sta se razvila *bovško-trentarski* in *kobariško-tolminski* stavbni tip, na gorenjski strani pa *bohinjski* in *gornjesavski* stavbni tip. Posebno vrednost dajejo narodnemu parku tudi kmetijski objekti (kozolci, hlevi, stanovi, hišce, prestaje, kočje...). Pomembna so **arheološka najdišča** (v dolinah, sredo- in visokogorju), **spominski objekti in kraji** (kapelice, spominske plošče, pokopališča..) ter **naselja in njihovi deli**.

Premično kulturno dediščino (orodje, stavbna in bivalna oprema, orožje, oblačila, osebni predmeti...) praviloma hranijo muzeji, galerije, arhivi in knjižnice ter posamezniki v zasebnih zbirkah. Na območju narodnega parka delujejo naslednji muzeji, ki opravljajo dejavnost javne službe varstva premične kulturne dediščine: Gorenjski muzej Kranj, Gornjesavski muzej Jesenice, Kobariški muzej, Tolminski muzej.

---

² Aljažev stolp na Triglavu, Spominska cerkev sv. Duha v Javorci, Domačija Zgornja Radovna 25 (Pocarjeva domačija) in Ruska kapelica pod Vrščem

Nesnovna kulturna dediščina na območju narodnega parka obsega predvsem gospodarska znanja in veščine (slamokrovstvo, gorjuško piparstvo, planinska paša in predelava mleka, oglarstvo..), znanja o naravi in okolju (sonaravno gospodarjenje z gozdovi, lovska kultura, zeliščarstvo..) ter ustno izročilo in ljudsko slovstvo (raba hišnih imen, bovški govor, bovška slovstvena folklor..), pa tudi šege in navade (otepanje v Bohinju..) ter uprizoritve in predstavitve (ljubiteljsko gledališče ..). Za ohranjanje in oživljanje³ te dediščine skrbijo njeni nosilci, koordinator Registra nesnovne kulturne dediščine pa je Slovenski etnografski muzej.

Ključni problemi in izzivi na področju varstva kulturne dediščine:

- Številne tradicionalne veščine, spretnosti in znanja se hitro izgublajo, saj nosilci nimajo svojih naslednikov oziroma le teh ni dovolj.
- Izginjanje tradicionalnih znanj neposredno vpliva tudi na stanje nepremične kulturne dediščine, saj se mnoge veščine in znanja nanašajo na tradicionalno gradnjo in lokalno stavbno izročilo (skodlarstvo, slamokrovstvo, gradnja z lesom, apnom, suhozidna gradnja...).
- Dostopnost in kvaliteta tradicionalnih gradbenih materialov je slabša (npr. apno, slama, les).
- Splošno nezaupanje v tradicionalne tehnike (npr. suhozidna gradnja brez uporabe betona, lesena kritina) ter ostanek povojnega mišljenja, da je novo vedno boljše kot staro.
- Lastniki dediščinskih objektov⁴ so prepuščeni sami sebi pri vzdrževanju teh objektov, kar jim predstavlja breme, iskanje in uveljavljanje možnosti za sofinanciranje pa jim otežujejo birokratske ovire.
- Nezmožnost medresorske uskladitve za vzpostavitev sklada za sofinanciranje projektov za ohranjanje kulturne dediščine znotraj varstvenega sklada javnega zavoda, ki je med operativnimi cilji/nalogami obstoječega Načrta upravljanja TNP.
- Opuščanje kmetijstva (predvsem planinske paše s predelavo mleka), ki vodi v izginjanje oziroma spreminjanje prepoznavne kulturne krajine, ki jo je najbolj izrazito oblikovalo prav (tradicionalno) kmetijstvo.
- Izrazita »turistifikacija« in urejanje sekundarnih bivališč (vikendov) → sprememba zunanega izgleda dediščinskih stavb, naselij, drugačna raba prostora, potreba po urejanju infrastrukture na območjih, kjer se sicer ne bi urejala v taki meri (tukaj izstopa naravno okolje, predvsem planine).
- Neenakomerno in neenakopravno vrednotenje, obravnava in financiranje varstva kulturne dediščine v primerjavi z ostalimi področji, čeprav ta - vsaj na papirju – predstavlja glavne cilje in namene ustanovitve narodnega parka.

9. REKREACIJSKE DEJAVNOSTI

Uvod:

Eden izmed osnovnih ciljev in namenov narodnega parka je poleg varovanja narave in kulturne dediščine omogočanje obiskovanje v rekreacijske namene, vendar v obsegu in na način, ki je za naravo čim manj moteč in združljiv z drugimi cilji parka.

Najbolj razširjenja rekreacijska dejavnost v parku je pohodništvo v najširšem pomenu besede (*planinstvo, gornišтво, alpinizem*). Sledijo kolesarjenje (*cestno, gorsko*), vodni športi (*kajak, sup*,

---

³ »oživljanje« so dejavnosti, ki omogočajo vključevanje dediščine v sodobno življenje in ustvarjalnost, njeno trajnostno rabo in uživanje v njem

⁴ Tukaj in v nadaljevanju z »dediščinskimi« objekti opisujem tiste, ki so vpisani v Register nepremične kulturne dediščine in tudi tiste, ki niso pa imajo vseeno prepoznavne značilnosti in kvalitete kulturne dediščine.

soteskanje, plavanje, potapljanje ...), zračni športi (jadrarno padalstvo), med zimsko rekreacijo pa alpsko smučanje, tek na smučeh in turno smučanje.

Zakon o Triglavskem narodnem parku (v nadaljevanju ZNTP-1) in posledično načrt upravljanja (v nadaljevanju NU) skladno s ciljem omogočanja rekreacijske dejavnosti večino le-teh ne prepovedujeta, nekatere pa omejujeta lokacijsko ali časovno.

ZNTP-1 z režimi predvsem omejuje gradnjo nove infrastrukture (*dovoljuje pa vzdrževanje, posodobitev*) za izvajanje rekreacijske dejavnosti (*npr. širitev smučišč, gradnjo novih planinskih poti, gradnjo ferat ali plezališč v osrednjem območju ...*). Omejuje izvajanje soteskanja (*možno le na treh soteskah v parku*), plavanja, potapljanja, plovbe v osrednjem območju parka (*izjema je Bohinjsko jezero*), omejuje vožnjo s kolesi izven poti, določenih v načrtu upravljanja in opredeljuje izključna mesta, od koder je možen polet z jadrarnimi padali.

Rekreacijske dejavnosti se z raznimi orodji (*digital, infrastruktura v prostoru*) skuša usmerjati izven mirnih območij (*mirna območja so življenjski prostori znotraj parka, ki so izjemnega pomena za varstvo živalskih in rastlinskih vrst ter habitatnih tipov*) oz. se jih usmerja na določene trase ali v časovne termine.

Stanje:

Število ljudi, ki se ukvarja z rekreacijskimi dejavnostmi (pohodniki, planinci, kolesarji ...) ter število in raznolikost rekreacijskih dejavnosti se stalno povečuje. Neločljivo je povezano s številom obiskovalcev tega območja, ki močno narašča.

Vpliv rekreacijskih dejavnosti se že kaže v znatno povečani eroziji poti ter degradaciji obvodnega sveta, vplivih na stanje vodnih teles, porabi pitne in sanitarne vode ter s tem povezane nezmožnosti učinkovitega čiščenja odpadne vode, vplivih na povečevanje stresa prostoživečih živali zaradi prekomernega obiska, degradacijo prostora zaradi prekomernega motornega prometa, vpliv na kakovost življenja prebivalcev znotraj parka, vpliv na kvalitetno doživljanje obiskovalcev ...

Na območjih, kjer rekreacijska dejavnost že obremenjuje naravo, vpliva na kvaliteto življenja lokalnega prebivalstva ter vpliva na doživljanje, JZTNP že izvaja ukrepe za zmanjševanje pritiska z opredelitvijo nosilnih zmogljivosti, izdelavo ocen ogroženosti in konkretnih načrtov upravljanja za manjša območja, omejuje obisk ter izvaja aktivnosti za sanacijo degradiranih območij, nastalih zaradi posledic obiska.

Načrt upravljanja je za potrebe učinkovitejšega upravljanja z rekreacijskimi dejavnostmi predvidel pripravo akcijskega načrta obiskovanja in rekreacijskih dejavnosti v parku. Predlog akcijskega načrta vsebuje 10 prednostnih območij, na kratko prikazanih v spodnji shemi. JZTNP načrtuje, da se bodo glavne sestavine akcijskega načrta prenesle v nov 10-letni načrt upravljanja.

Izzivi:

- Pohodništvo/planinstvo:
  - preobremenitev najbolj obleganih vrhov v parku in z njimi povezan vpliv na naravo in doživetje (npr. Triglav, Slemenova špica, Mangrtsko sedlo ...)
  - preobremenitev na za obisk urejenih naravnih vrednot (Peričnik, Martuljški slapovi, izvir Soče, Velika korita Soče, Savica, Vintgar ...)
- Rekreacija na vodnih telesih:
  - preobremenitev kopalnih vod (Bohinjsko jezero, Soča),
  - rast obsega vodnih rekvizitov in uporabnikov le teh (SUP-i, kajaki ...),
  - upravljanje soteskanja
- Gorsko kolesarjenje:
  - vožnja izven določenih tras,
  - porast električnih koles in z njimi povezani izzivi (varnost, infrastruktura ...)
- Turno smučanje:
  - usmerjanje turnega smučanja izven mirnih območij
- Aero športi:
  - omejevanje zračnega motornega prometa nad mirnimi območji, dolinami, naselji in območji največjega obiska (npr. Triglav, Dolina Triglavskih jezer ...)
- Skupni presečni izzivi:
  - podnebne spremembe, stanje infrastrukture, promet (mirujoči promet, javni promet, zapiranje cest ...), prireditve